

AZ ÚJ FŐVÁROSI KÖZKÖNYVTÁR KÖRÜL.

DR. GULYÁS PÁLTÓL.

Dr. Szabó Ervinnek az előző cikkben közölt válaszára a következőket jegyzem meg:

I. Mikor *Az új fővárosi közkönyvtár tervezete* című ismeretésemet megírtam, az *Emlékirat községi nyilvános könyvtár létesítéséről* című dolgozatot, mely «a fővárosi könyvtári bizottság megbízásából» iratott s a polgármesternek hozzácsatolt meghívójából következtetve egy a könyvtár létesítése tárgyában összehívott szakértekezlet tárgyalásához kívánt reális kiindulópontul szolgálni — olyan fajta, a tényleges viszonyokkal számoló s a lehetőségek határait gondosan betartó munkálatnak fogtam fel, a milyent a főváros minden nagyobb szabású új alkotás megvalósítása küszöbén ki szokott dolgoztatni. Mint Szabó Ervin válaszából látom, az itt említett külsőségekből egész logikusan folyó föltevéssem nem bizonyult helyesnek, az emlékirat «egy laikusoknak szóló» agitációs mű, melynek célja, hogy a könyvtár «létesítésének könnyűségéről győzze meg a közvéleményt».

Minden tárgyilagos kritikának egyik elengedhetetlen feltétele, hogy ugyanabból a nézőpontból ítéljük meg az írásműveket, melyek megírásuknál érvényesültek. Ezt a szempontot jómagam mindig igyekszem betartani s így említett ismertetésemet pótlólag készségesen kiegészítem azzal, hogy Szabónak főcélja: az ügy részére megnyerni a közvéleményt, teljesen sikerült. Ezt az állításumat igazolja *A fővárosi könyvtár értesítője*-nek a következő helye: «A nyilvános könyvtár ügyével a sajtó is foglalkozott. Hosszabb cikkeket közöltek róla a Magyar Nemzet, a Világ, a Népszava, a Corvina, a Népművelés stb., kivétel nélkül igen rokonszenves hangon, a mivel mindenestre lényegesen hozzájárultak ahhoz, hogy ezen fontos kulturális ügyben a közvéleményt kedvezően befolyásolják».¹

¹ A fővárosi könyvtár értesítője. IV. évfolyam 2. sz. 259—260. hasáb.

Mint aféle száz évvel elmaradott szellem sem a Világot, sem a Népszavát nem igen szoktam olvasgatni, így hát nem tudom, vajjon a népkönyvtári ügyről, vagy Szabó Ervin emlékiratáról nyilatkoztak-e olyan rokonszenves hangon, de ha a velük egy sorban említett Népművelés czikkéből szabad következtetnem, úgy első sorban az emlékiratot dicsőítik, mert Somogyi Mihálynak *Közszégi nyilvános könyvtár Budapestben* című czikke nem más, mint Szabó emlékiratának minden kritika nélkül szükölködő parafrázisa, mely itt-ott a «laikusok» szája ize szerint még jobban kiszinezi a Szabó által rajzolt képet.

De a tárgyilagos kritikának van egy másik, szintoly nélkülözhetetlen föltétele s ez annak vizsgálata, vajjon az értekező eredményeit reális eszközökkel érte-e el. Minthogy a könyvtári szakközönséget, mikor új könyvtár létesítésének tervéről van szó, első sorban ez érdekli, tanulmányomban — mely korántsem oly fukar az elismerésben és a dicséretben, a mint Szabó gondolja, — a fősúlyt e kérdések megvilágítására helyeztem s ezenel sajnálattal konstátalom, hogy Szabó fölhozott érveim egyikét sem czáfolta meg s így aggodalmaimat, melyek az ügy szeretetéből s nem a «kákán csomót keresés» rögeszméjéből fakadtak, nem is oszlatta el. Sőt ellenkezőleg, vagy maga válaszában, vagy pedig az események igazolták föltevéseimet.

1. Válaszában most már maga is elismeri, hogy az iskolai könyvtárak beolvasztását egy új törvény akadályozza, de persze ebből nem az folyik, hogy tervének az a része rossz, mely a már létező viszonyokkal nem számol, hanem rossz a törvény, mely előre nem volt tekintettel arra, hogy mit fog Szabó egykor tervezni.

Ugyancsak elismeri, hogy a kooperáció sem fest már oly bizonyosnak s hogy a közgyűléstől kérendő költségek a tervezet előirányzatát messze felülmulják.

2. Az események is nekem adnak igazat. Szabó Ervin igen lelkére köti laikus publikumának, mennyire helyes volna az új könyvtár s már létező könyvtáraink közt a munkamegoszlás. S mit tesz... a közgyűlés? Ezreket dob ki egy luxus-czikkért, a Szüry-féle editio princeps-gyűjteményért, mely elsőrangú muzeális anyag, de olyan modern értelemben vett közművelődési könyvtárba, a milyent Szabó tervez, még a munkamegoszlás létre nem jötte esetén sem való. Azt hiszem azt a Volkswol-

fahrt sem kívánja, hogy a ki szórakozni akar, *A helység kalapácsát* száz korona értékű első kiadásban olvassza. Az editio princeps gyűjtése már régóta egyik elsőrangú feladata a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának s így a főváros nemcsak hogy főlöszleges dologra adott ki pénzt, hanem egyúttal letért a hivatalos jellegű memorandumban részére kijelölt útról.

II. Ezzel Szabó Ervin válasának az új közkönyvtár tervét érintő részével végeztünk volna. Nem tartozik szorosán a dologra az eddigi népkönyvtárak ügye, de minthogy Szabó válasában e mellékes részt annyira előtérbe tolja, kénytelen vagyok egy pár szót erre is válaszolni.

Szabónak kiváltkép zokon esik, hogy a Budapesti Könyvtár-egyesület forgalmánál én a 20.000 darabból álló központi könyvtárt a népkönyvtári forgalom kimutatásánál nem veszem figyelembe. Teszem ezt azon egyszerű okból, mert maga a könyvtár-egyesület is így jár el. Központi könyvtára nem is áll az Országos Tanács felügyelete alatt s így az Országos Tanács évi jelentésében szereplő forgalmi kimutatás is csupán a házi kikölcsönzésre berendezett s népkönyvtárnak nevezett részről szól. Szabó elhiheti, hogy A népkönyvtárak szervezése, fentartása és kezelése cz. művemmel teljesen összhangban magam is szeretném, ha a Budapesti Könyvtár-egyesület központi könyvtárát illetőleg letenne a «tudományos közkönyvtár» ábrándjáról s azt népkönyvtárai szerves kiegészítő részének tekintené s ennek megfelelően átatakitaná. Hogy a központi könyvtár forgalma nem olyan nagy, a minőt még mai alakjában is elvárhatnánk tőle, az különben nem csak anyagán mulik, hanem elhelyezésén is. Ha helyiségei a Corvin-téri vigadónak nem egy második emeleti lakásában szorongának, hanem pl. a földszinten volnának elhelyezve, közvetlen bejárással az utcáról, úgy ezen többi városrészünkhez viszonyítva lanyha forgalmú területben is jóval több eredményt volna képes elérni.

Ugyancsak nem tartozik a dologra a szakegyleti könyvtárak ügye. Szabó emlékiratában általában dicsőítette e könyvtárak összeállítását s így csak helyesen jártam el, a mikor egy oly könyvtárat ismertettem, a mely nagyságánál, irányánál fogva az átlagot képviseli. Hogy ez így van, arról bárki meggyőződhetik, aki «a budapesti mészárossegédek szakegyletének», «a magyar-

országi szabómunkások és munkásnők szakegyesülete budapesti női szabók csoportjának», «a budapesti pinczerek szak- és munkaközvetítő egyesületének», «a budapesti kőfaragók szakosztályának», «a budapesti cipőfelsőrész-készítő munkások és munkásnők szak- és munkaközvetítő-egyesületének» könyvtári jegyzékét átlapozza. Valamennyiben többé-kevésbé ugyanaz a szellem nyilvánul meg, melynek dokumentumait «kitergettem». S ebben nem «rosszhiszeműség» vezetett, mint Szabó inszinuálja, hanem csakis a méltányosság, mivel a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsa épen ilyen méretű 300—1000 korona értékű kész könyvtárakat szervez, melyek igen is Nagybécliczen vagy Kistapolcsányon vannak helyükön s ha egy részük mégis nagyobb centrumokba jut, az illető centrumok saját megkeresésére jut oda, a melyek sajnos nincsenek abban a helyzetben, hogy mint a nyomdász-szakegylet «folytonos üldözések közepette» emelt ötemeletes palotában helyezték el intézményeiket.

De mert oly nagyon szíven fekszik dr. Szabó Ervinnek ezen a szakszervezeti könyvtárak közt terjedelemre egészen kivételes s az Orsz. Tanács létesítette apró könyvtárakkal semmikép össze nem hasonlítható könyvnyomdász-szakegyleti könyvtár, készséggel kijelentem, hogy igen is a könyvtár katalógusában «Bárony 9, Bródy 37, Gárdonyi 27, Herczeg 21, Jókai 280,¹ Mikszáth 66,² Pekár 10 kötetten van képviselve», de talán Szabó Ervin nem veszi rossz néven, ha a kép teljessége kedvéért hozzáteszem, hogy ugyanakkor Beniczkyné Bajza Lenke 88, Marlitt 26, Ohnet 52, Ponson du Terail 35, Sue 30 kötetten szerepelnek a jegyzékben s e selejtes szerzők az 1—2 kötetten képviselt többi «Lesefutter»-rel együtt³ az átlagos kölcsönkönyvtárak színvonalára süllyesztk le e könyvtár szépirodalmi részét, melyben az igazán jó szépírók határozott kisebbségben maradnak. A mintaszerűség furcsa dokumentumai továbbá e jegyzékben, hogy Alexander Bernát A művészet, Gregorovius Borgia Lucretia, Harasztí Gyula Csokonai Vitéz Mihály cz. művek a regények közé, Dante A. A pokol és A purgatorium, Darwin A fajok eredete, Az ember származása,

¹ Én a magyar s német részben együtt csak 216 kötetre akadtam.

² Ebből 21 kötet a Mikszáth-féle Almanach.

³ Bartalus «kávénéniké»-ivel a szervezett munkások úgylátszik szívesen elszórakoznak, mert a nyomdászok is két példányt tartanak belőle.

Haraszi A naturalista regényről cz. művek a bölesészeti művek közé kerültek s hogy a «különfélék» cz. szakba nemcsak azt gyömöszölték be, a mire külön szakjuk nem volt, hanem igen sok olyan munkát is, a mi a felállított szakok egyik-másikába tartozik. Hogy Mendès *Catulle*, Conway *Hugh*, Cervantes *Saavedra* alatt vannak fölvéve, oly apró botlások, melyeket szívesen megbocsátunk, bár a mintaszerűség jellegével éppen nem tartjuk összeférhetőnek.

III. Szintén nem tartozik a fővárosi új közkönyvtár ügyére, de minthogy Szabó oly nagyon hangsúlyozza, hát nekem is ki kell térnem arra a nagy elmaradottságra, a mit a «policziális jellegű könyvtár» kitételrel elárultam s arra a fogalomzavarra, mely az Armenpfleget és a Volkswolffahrtot egymással összecezeréli.

Szabó szerint a policzia száz év előtt «Polizeiwissenschaftot» jelentett; jelentette azt is és sok más egyebet, így többek közt, a miről úgylátszik Szabó Ervin nem tud, *urbanitast*, *morum elegantiat* is. Nos tehát, mikor én a policziális jelleget emlegettem, — akár csak Platon a *πολιτεία* megírásakor — sem a policziájra, sem az urbanitasra nem gondoltam, hanem értettem alatta mindazt, a mit pl. a müncheni könyvtári rendszer *Politia generalis* és *particularis* szakjaiban összefoglal s a melybe mindazok a tudományok is bele tartoznak, a melyeket Szabó Ervin a társadalomtudományok és határtudományaik körébe utal. Mikor tehát a policziális jelleget emlegettem, sem szeretetreméltóság, sem maliczia nem vezetett, hanem az a törekvés, hogy röviden, egy szóval fejezzem ki a mondanivalómat.

Hogy a népjólét és a jótékonyosság közt mi a különbség, magam is jól tudom, de a városházán úgylátszik nincs mindenki oly tisztában vele, mint dr. Szabó Ervin. Az újságokban olvassuk, hogy a főváros nagyszabású népházat építettett az V. kerületben: ugy-e bár ez népjóléti intézmény? De veszedelmesen fog hasonlítani jótékonyasághoz és szegényügyhöz, mert egy ugyancsak a régi «Armenpflege» jegyében álló egyesület, az általános közjótékonyasági egyesület gondjaira bizzák, a mely fejthet ki igen elismerésre méltó munkásságot, de azért rányomja az alamizsna bélyegét a «községi szocializmus» e négyemeletes alkotására. Mikor a város az egyik népjóléti intézménnyel így jár el, vajjon nem tarthatunk-e joggal attól, hogy a másikkal is ugyanezt cselekszi?

IV. S végül néhány szót *ad personam*. Szabó személyes sértésnek veszi azt a föltevésemet, hogy *akaratlanul* von hamis párhuzamot a mai Budapest s a nyolczvanas évek Berlinje között. Mint felszólalásából kiderül, eljárása nem akaratlan, hanem teljesen tudatos. Azt mondja, Berlin «népkönyvtáira még a nyolczvanas évek elején sem költött 30.000 koronánál többet.» Adatát Reyerből veszi, aki igen valószínűen sem a város által fentartott iskolák könyvtáira vonatkozó kiadásokat, sem az olyan fajta városi könyvtár kiadásait, minő a «fővárosi könyvtár», nem számította bele. Ellenben mikor a főváros «könyvtári» kiadásairól, mint «összehasonlításra alkalmas» adatokról beszél nem a népkönyvtári kiadásokat hozza fel, melyeket most — szerintünk túlságos magasra — 10.000 koronára becsül, hanem azokat a kiadásokat, a melyek Reyer adatában a dolog természeténél fogva nem szerepelnek. Olcsó gúnynyal mondja fenti válaszában, hogy «nyilvánvaló képtelenség» az «effektive könyvtárakra szánt és eszközölt kiadást» nem könyvtári kiadásnak tekinteni s páratlan elmésséggel föltételezi, hogy «Gulyás szerint talán inkább csatornázási vagy lóttartási kiadás az». Ügylátszik, mikor Szabó memorandumát megírta, még nem volt ily bizonyos a dolgában s tétovázott, vajjon azt a bizonyos 30.000 koronát könyvtári, csatornázási vagy lóttartási kiadásnak tartsa-e, mert különben nem írta volna, «ha a különböző iskolai könyvtárakra kiadott 30.000 koronányi összeget is könyvtári kiadásnak tekintjük». Azóta volt alkalma megoldani a nagy problémát s most nyugodt lélekkel megállapítja, hogy az iskolai könyvtárakra költött összeg bizony «könyvtári kiadás». Ne vegye rossz néven Szabó Ervin, ha ezúttal nem a könyvtári szakembernek — hanem a számvevőségnek adok igazat s az iskolai könyvtárakra fordított összeget annak veszem, a minek a számvevőség elszámolja: «iskola-fentartási» kiadásnak.

Szabó ama vádjára, mintha cikkem ezen — mint látjuk — jogtalanul inkriminált részével azt «akarnám» mondani: «Szabó kedvében akar jární Budapest hatalmasainak», csak azt jegyzem meg, hogy ez erőszakos belemagyarázás szavaimnak oly értelmet tulajdonít, a mely nincsen bennük. Budapest «hatalmasait» nem ismerem közelebről, de alig hiszem, hogy Vázsonyi, Ehrlich G. G., vagy Hüvcs József kegyeihez ez az út vezet.

De még inkább zokon esik Szabónak egy másik «inszinuáció»: az a ezézés, hogy a fővárosi könyvtár túlnyomóan szocialista irányban fejlesztetik. Valamely könyvtár irányzatossága nem abból áll, hogy kizárólag egyetlen párt iratait gyűjti össze, mert ha «ostoba politikus az, a ki ha harcra készül, az esetleges hasznos szövetségeket elriasztja magától», az sem nevezhető okosnak, a ki mellőzi azt, a mi az ellentáborban történik. A küzdelemben ismernünk kell az ellenfél erejét és gyöngeségét, ezt pedig legjobban az ellenfél saját műveiből ismerhetjük meg, ha tehát beszerezzük, csakis a magunk párt-hiveinek teszünk szolgálatot. Hogy a fővárosi könyvtár mennyire a kombattans és nem a doctrinér szocializmusra van berendezve, azt «a ki egyetlen számát látta a Fővárosi Könyvtár *Értesítő*-jének, az ha jó hiszemű» tagadásba nem veheti. A napi értékű apró-cseprő röpiratok, melyek tudományos jelentőséggel alig bírnak, de igen jól megerősítik az agitátorok «fegyvertárát», hogy a «XX. század» könyvismertetőinek egyik kedvelt kitételével éljek, feltűnő nagy számban vannak az új szerzemények között s a könyvtár «tudományos jellegét» erősen veszélyeztetik.

Hogy dr. Szabó Ervin szocialista, erre nincs mit megjegyezni. Vallomása itt legfeljebb annyi értékkel bír, hogy érthetővé teszi emlékiratának gyöngeségeit. A mult és jelen tulságos pesszimiztikus felfogása s a jövőbe vetett indokolatlan optimizmus általános szocialista jellemvonás, a mely teljes mértékben megnyilvánul Szabó emlékiratában s jelen válaszában. Az igazságot keresi, de azzal a föltett szándékkal, hogy az igazságot csakis ő találhatja meg.

Bár már van száz éves, még ma is aktuális Goethe egy versikéje. A németeknek szól ugyan, de oly általános emberi, hogy mindnyájan érthetünk belőle, akár könyvtárosok, akár szocialisták vagyunk, akár mind a kettő együtt véve:

«Die Deutschen sind ein gut Geschlecht,
 Ein jeder sagt: will nur, was recht;
 Recht aber soll vorzüglich heissen,
 Was ich und meine Gevattern preisen;
 Das übrige ist ein weitläufig Ding,
 Das schätz' ich lieber gleich gering».